

แม่ของแผ่นดิน

ชุมชนบ้านโคกเมือง

บันทึกความรู้

คนสร้างป่า

อาหารร่อยอย่าง

บ้านโคกเมือง

บันทึกความรู้

คนสร้างป่า อาหารร้อยอย่าง : พื้นที่ต้นแบบชุมชนจัดการ
ตนเอง ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
บริษัทชายฝั่งทะเลสาบสงขลา บ้านโคกเมือง
ตำบลบางเหรียง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

ภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนของธนาคารเพื่อการเกษตร
และสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

ฝ่ายพัฒนาลูกค้าและช่องทาง :
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)
สำนักงานใหญ่ 2346 ถนนพหลโยธิน แขวงเสนานิคม
เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900
โทรศัพท์ : 02 558 6555 , 02 280 0180

บันทึกความรู้

คนสร้างป่า อาหารร้อยอย่าง : พื้นที่ต้นแบบชุมชนจัดการตนเอง
ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
บริบทชายฝั่งทะเลสาบสงขลา บ้านโคกเมือง ตำบลบางเหรียง
อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

ภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนของธนาคารเพื่อการเกษตร
และสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

พิมพ์ครั้งแรก : ธันวาคม 2559

จำนวนพิมพ์ : 1,000 เล่ม

ที่ปรึกษา : อธิธิพร วันดี
พรรัตน์ วิชาชัย

บรรณาธิการ: ศรายุทธ ทรเสนา
พิสิษฐ์ รัตนวารี

ศิลปกรรม: เพชรมณี พุทธิรักษ์

พิสูจน์อักษร : กมลวรรณ วันดี

ผู้จัดพิมพ์: ฝ่ายพัฒนาลูกค้าและชนบท :
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.)
2346 ถนนพหลโยธิน แขวงเสนานิคม เขตจตุจักร
กรุงเทพมหานคร 10900 โทรศัพท์ : 02 558 6555

สนับสนุนการพิมพ์ : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
(ธ.ก.ส.) 2346 ถนนพหลโยธิน แขวงเสนานิคม
เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900
โทรศัพท์ : 02 558 6555 , 02 280 0180

คำนำ

บันทึกความรู้ “ คนสร้างป่า อาหารร้อยอย่าง : ศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ธ.ก.ส. ; บ้านโคกเมือง ” ชุดนี้ ได้รวบรวมองค์ความรู้จากการปฏิบัติของบ้านโคกเมือง ตำบลบางเหริ่ง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา ซึ่งได้พัฒนาภายใต้แนวคิด “ ฟังตนเอง ฟังพา สร้างภาคีเครือข่าย ” เพื่อนำไปสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมั่งมีศรีสุข ด้วยการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจขึ้น จนสามารถดำเนินงานบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ที่เกิดจากความร่วมมือของคนในพื้นที่ จนเป็นที่รู้จักกันในรูปแบบชุมชนฟังตนเอง ฟังพากัน และเชื่อมโยงเครือข่าย

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เป็นองค์กรหนึ่งที่ได้มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนา และยกระดับการรวมกลุ่มให้เป็นศูนย์เรียนรู้จนเกิดผลสำเร็จนี้ ได้เห็นคุณค่าขององค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาปฏิบัติของชุมชนบ้านโคกเมือง จึงได้จัดให้มีการถอดบทเรียนสังเคราะห์องค์ความรู้ เพื่อเผยแพร่ต่อเครือข่ายและสังคมที่สนใจต่อไป

คณะผู้จัดทำชุดองค์ความรู้ ขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนทำให้บันทึกชุดความรู้นี้มีความสมบูรณ์ในทุกมิติ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ได้ศึกษาเรียนรู้ พร้อมนำไปปฏิบัติอย่างแท้จริง หากมีขอผิดพลาดประการใด ขอน้อมรับไว้ ณ โอกาสนี้

คณะผู้จัดทำ
ธันวาคม 2559

กิตติกรรมประกาศ

บันทึกความรู้พื้นที่ต้นแบบพึ่งตนเอง ตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทชุมชนบ้านโคกเมือง ตำบลบางเหริ่ง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ชุดนี้สำเร็จได้ด้วยดีจากความเอื้อเฟื้อของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ที่ได้ดำเนินงานแบบองค์รวม ภายใต้แนวคิด “พึ่งตนเอง พึ่งพา สร้างภาคีเครือข่าย” นำไปสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมั่งมีศรีสุข เป็นการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนเป็นแบบอย่างในการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการทำงานต่อสังคม โดยที่มหาวิทยาลัยถดบทเรียนได้ลงพื้นที่ในการถดบทเรียน สามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์ ภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

ขอขอบคุณคณะทำงานประสานงานจากชุมชนบ้านโคกเมือง และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) พร้อมทั้งแกนนำในพื้นที่ ที่ได้เสียสละเวลาในการแลกเปลี่ยนข้อมูล

ขอบคุณที่มหาวิทยาลัยถดบทเรียน ที่ได้ลงพื้นที่จัดทำบันทึกความรู้จากการทำงาน ซึ่งถือว่าเป็นบทเรียนและองค์ความรู้ที่เป็นเสมือนแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่สามารถปฏิบัติได้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยเนื้อหาดังกล่าวได้รวบรวมไว้ในบันทึกความรู้ชุดนี้แล้ว

บรรณาธิการ

ธันวาคม 2559

บทสรุปผู้บริหาร (Executive Summary)

การถอดบทเรียนสังเคราะห์องค์ความรู้จากพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ธ.ก.ส. ในการดำเนินงานของชุมชนบ้านโคกเมือง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนาตนเองแบบมีส่วนร่วม ชุดความรู้ “ศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ธ.ก.ส. : ชุมชนบ้านโคกเมือง” นี้ ประกอบไปด้วยเนื้อหา 5 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ป่าอุดม คนสมบูรณ์ ได้กล่าวถึงบริบทของบ้านโคกเมือง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 2 เส้นทางพัฒนา ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านแบบมีส่วนร่วม โดยเริ่มที่การจัดทำแผนชุมชนสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาและการส่งเสริมอาชีพ สร้างรายได้

ส่วนที่ 3 ภูมิปัญญาปฏิบัติ ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติของชุมชน ซึ่งมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนของชาวบ้านโคกเมือง

ส่วนที่ 4 ความสำเร็จที่เปี่ยมด้วยคุณค่า ได้กล่าวถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาที่เป็นความภาคภูมิใจของชาวบ้านโคกเมือง และปัจจัยหนุนเสริมที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จ

ส่วนที่ 5 อนาคตกำหนดได้ ได้กล่าวถึงแนวในการปฏิบัติที่ส่งผลสู่ความยั่งยืน พร้อมการส่งต่อปณิธานการพัฒนาหมู่บ้านให้เยาวชนรุ่นต่อไป

สารบัญ

คำนำ

กิตติกรรมประกาศ

บทสรุปผู้บริหาร

สารบัญ

ส่วนที่ 1 ป่าอุดม คนสมบูรณ์	1
โคกเมือง : ชื่อนี้มีความหมาย	1
ผสมความเหมือน ผสานความต่าง สู่การรวมกลุ่ม	3
เสียงกลองเสียงแห่งการพัฒนา	4
ส่วนที่ 2 เส้นทางการพัฒนา	5
แผนชุมชนของคนสามวัย	8
ความเชื่อมโยงของ “แผนชุมชน”	9
กรณีศึกษา : การจัดทำแผนชุมชนคนสามวัย	10
การหนุนเสริมศักยภาพ	11
ยุทธศาสตร์การพัฒนากองทุนบ้านโคกเมือง	13
ชุมชนคนสร้างป่า	14
ข้อบัญญัติฟาร์มทะเล	18
กองทุนหมู่บ้าน : กองทุนเงินล้าน	21
ยกระดับสู่การเป็นสถาบันการเงินชุมชน	23
จากสภากาแฟสู่ศูนย์การเรียนรู้	24
ต่อยอดเพื่อการพัฒนา	26
อิมท้อง อิมความรู้ที่ “บ้านตุ๋นเย็น”	29

นวัตกรรมอาหารรื้อยอย่าง	31
น้ำยารักษาสดลดเงินรั่วไหล	34
ส่วนที่ 3 ภูมิปัญญาปฏิบัติ	36
กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม	36
โครงสร้างการดำเนินงานของหมู่บ้าน	37
บ้านโคกเมืองโมเดล	38
องค์ความรู้สู่สังคม	39
ส่วนที่ 4 ความสำเร็จที่เปี่ยมด้วยคุณค่า	47
คุณค่าแห่งความสำเร็จ	47
รางวัลแห่งความภาคภูมิใจ	49
ปัจจัยเกื้อหนุนสู่ความสำเร็จ	50
ส่วนที่ 5 อนาคตกำหนดได้	57
โอกาสสู่การเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว	57
ก้าวจากผู้ผลิตสู่เจ้าของผลิตภัณฑ์แปรรูปและผู้ขาย	58
ปกป้องทรัพยากรชายฝั่งทะเลสาบสงขลา	60
ส่งต่อความพอเพียง	62
บรรณานุกรม	63
ภาคผนวก	64

ส่วนที่ 1

ป่าอุดม คนสมบูรณ์

ประวัติศาสตร์หลักเมือง

สื่อเสียงถิ่นคนดี

มากมิ่งงานศิลป์

ถิ่นผักปลอดสาร

การประมงพัฒนา

รักษาสิ่งแวดล้อม

โคกเมือง : ชื่อที่มีความหมาย

บ้านโคกเมือง เดิมเป็นที่ตั้งของเมือง “รัตภูมิ” ซึ่งเป็นเมืองเก่าในอดีต ที่มาของชื่อบ้านโคกเมือง มาจากคำว่า “โคก” ที่คนในพื้นที่ใช้เรียกแทนลักษณะภูมิศาสตร์ของพื้นที่ หมายถึง ที่ราบสูง ที่ราบน้ำท่วมไม่ถึงในฤดูน้ำหลาก และคำว่า “เมือง” คือถิ่นฐานดั้งเดิมของความเป็นเมืองเก่า ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้มีหลักเมือง ซึ่งมีทิวหลักเมืองประดิษฐานอยู่ บริเวณด้านข้างหลักเมืองเป็นแหล่งน้ำเก่าแก่เรียกว่า “คูเมือง” มีการค้นพบสมอเรือและอุมาลิงค์ (ก้อนหินโบราณ) ในบริเวณดังกล่าว

บ้านโคกเมืองเป็นหมู่ที่ 12 ของตำบลบางเหรียง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ติดทะเลสาบสงขลา เป็นที่ราบริมชายฝั่งทะเลอ่าวไทย หมู่บ้านแห่งนี้มีพื้นที่ทั้งหมด 2,500 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันมีจำนวนประชากรทั้งหมด 145 ครัวเรือน รวม 565 คน แบ่งเป็น ชายจำนวน 265 คน หญิงจำนวน 300 คน ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างทั่วไป

หากมองย้อนหลังกลับไปเมื่อปี พ.ศ. 2536 ที่นี้เป็นเพียง หมู่บ้านเล็กๆ ที่เพิ่งแยกตัวออกมาและห่างไกลความเจริญ แม้เดิมทีจะเป็นที่ตั้งของ “เมืองรัตนภูมิ” ซึ่งเป็นที่ตั้งของหลักเมืองและมีทวดหลักเมืองประดิษฐานอยู่ แต่ด้านข้างหลักเมืองก็เป็นคูเมืองเก่า และเป็นรอยต่อของเขตการปกครอง ทำให้ถนนหนทางตัดเข้าไปไม่ถึง ภายในหมู่บ้าน การพัฒนาจากส่วนกลางกระจายอย่างไม่ทั่วถึง ชาวโคกเมืองจึงมีเศรษฐกิจยากจนกว่าหมู่บ้านข้างเคียง คนรุ่นพ่อรุ่นแม่ต่างสละวอนกับการทำมาหากิน ไม่มีเวลาดูแลลูกหลาน เด็กและเยาวชนจึงต้องดูแลช่วยเหลือตัวเอง

ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ที่มีฝนตกชุกต่อเนื่อง ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการปลูกยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจ มีการทำนา เลี้ยงสัตว์ และประมงชายฝั่ง เป็นอาชีพหลัก ส่วนอาชีพที่นอกเหนือจากการเกษตร มีการค้าขาย และรับจ้างทั่วไป ซึ่งประชากรมีรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เฉลี่ย 30,000 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี และ รายได้จากอาชีพนอกการเกษตรกรรม เฉลี่ย 68,500 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี

ผสมความเหมือน ผสานความต่าง สู่การรวมกลุ่ม

บริบทของชาวบ้านโคกเมืองมีฐานะยากจน ผู้คนส่วนใหญ่ จึงมุ่งทำมาหากินเพื่อเลี้ยงปากท้องชีวิตประจำวันของตนเอง จนไม่มีเวลาให้กับสังคมมากนัก ซึ่งเป็นสังคมที่ต่างคนต่างอยู่ และขาดการปฏิสัมพันธ์กัน บางรายก็หนีภัยหนีมาใช้ประกอบอาชีพ ตัดหินนอกระบบ ซึ่งมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้น แม้จะเป็นปัญหาระดับบุคคล แต่นับวันได้เริ่มส่งผลกระทบต่อชุมชน ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่เกิดขึ้นใหม่ ยังไม่เข้มแข็งและไม่มีภูมิคุ้มกันต่อปัญหาดังกล่าว

ปีพ.ศ. 2541 นายอุดม อินทร์ ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน ต่อจากที่คนเก่าหมดวาระลง ด้วยความที่เข้าใจสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านโคกเมืองเป็นอย่างดี พร้อมกับความตั้งใจที่จะเข้ามารับใช้หมู่บ้านในการพัฒนาและบริหารจัดการให้ทุกคนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยมีคำถามในใจว่า

 จะสามารถรวมชาวบ้านที่ต่างคนต่างทำมาหากิน มาร่วมคิดร่วมทำได้อย่างไร ?

จึงได้ปรึกษากับผู้อาวุโสและปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อดำเนินการดังกล่าวร่วมกัน ซึ่งได้ข้อสรุปร่วมกันว่าน่าจะใช้นวัตกรรมเป็นจุดดึงดูดความสนใจ ซึ่งพื้นฐานดั้งเดิมของชาวบ้านโคกเมืองได้คุ้นชินกับดนตรีพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ และมีมาตั้งแต่บรรพบุรุษอยู่แล้ว นั่นคือ “ กลองยาว ”

เสียงกลองเสียงแห่งการพัฒนา

เริ่มการรวมตัวด้วยกิจกรรมกลองยาว โดยดึงดูดความสนใจด้วยการหาครูกลองยาวมาสอน และเชิญชวนชาวบ้านที่สนใจมาเรียนด้วยกันอาทิตย์ละครั้ง ซึ่งได้สร้างความสนใจให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีมากขึ้น นำไปสู่การตั้งกลุ่มกลองยาว และรับงานในหมู่บ้าน ซึ่งไม่ต้องไปจ้างกลองยาวคนอื่นมาเล่นที่หมู่บ้าน ทำให้เกิดการเรียนรู้กันเอง รำกันเอง เล่นกันเอง และยังสร้างรายได้เสริมให้ชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

ในระหว่างทางการจัดตั้งกลุ่มกลองยาว ผู้ใหญ่อุดมได้สังเกตสมาชิกแต่ละคนไปด้วย ซึ่งการตีกลองร่วมกันทำให้มีโอกาสนักศึกษานิศัยใจคอและพฤติกรรมของสมาชิก ทำให้เข้าใจกันมากขึ้น เมื่อได้เห็น “เนื้อแท้” ของแต่ละคนแบบ “รู้จัก รู้หน้า รู้ใจ รู้พฤติกรรม” ก็เริ่มเชิญชวนคนเหล่านั้นมาร่วมงานกัน

กลองยาว ดนตรีพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านโคกเมือง

ส่วนที่ 2

เส้นทางการพัฒนา

ชุมชนบ้านโคกเมืองนั้น ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ภายในชุมชน ซึ่งชุมชนบ้านโคกเมืองเห็นว่าแม้การพัฒนาจะขับเคลื่อนโดยกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียวได้นั้นแต่ยังคงไม่เต็มประสิทธิภาพเท่าที่ชุมชนจะทำได้ ชุมชนบ้านโคกเมืองจึงเล็งเห็นว่าหากประชาชนทุกคนในชุมชนนั้นได้เข้ามามีบทบาทหรือหน้าที่ในการนำชุมชนนั้นแล้ว จะต้องสามารถขับเคลื่อนชุมชนไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพได้ ชุมชนบ้านโคกเมืองจึงได้แบ่งบทบาทในการนำชุมชนของประชาชนในชุมชนบ้านโคกเมืองออกเป็น 3 ระดับดังนี้

บุคคลและคณะบุคคลที่มีบทบาทการนำชุมชน

- 1) คณะกรรมการและที่ปรึกษา ประกอบด้วยข้าราชการ บำนาญและผู้มีภูมิปัญญา หรือปราชญ์ชาวบ้าน
- 2) คณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ทรงคุณวุฒิ
- 3) ประชาชนชุมชนบ้านโคกเมือง

ชุมชนบ้านโคกเมืองมีแนวคิดและวิธีการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านโดยค้นหาด้านทุนของตนเอง เป็นการเข้าใจบริบทของตนเองอย่างถ่องแท้ รู้ว่าชุมชนมีน้ำครึ่งแก้วอะไร และจะเติมน้ำอะไรลงไปเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งมีทุนทางสังคมที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ โดยใช้แนวคิดและวิธีการดำเนินงานดังกล่าวมาพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อนำชุมชนบ้านโคกเมืองนั้นสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งชุมชนบ้านโคกเมืองนั้นได้คิดใคร่ครวญหาแนวคิดและวิธีการดำเนินงาน ซึ่งที่ประชุมของชุมชนได้สรุปเป็นแนวคิดในการพัฒนาไว้ดังนี้

แนวคิดและวิธีดำเนินงานพัฒนามี 3 องค์ประกอบ คือ

- 1) คน** มีความสามัคคี มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง รู้จักเสียสละ
- 2) ทุนและทรัพยากร** มีทุนธรรมชาติ ทุนทางสังคม และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม
- 3) ความรู้** มีค่านิยม มีภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนา

ในแนวทางการพัฒนาได้กำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชนบ้านโคกเมืองไว้ชัดเจนว่า **“พึ่งตนเอง พึ่งพา สร้างภาคีเครือข่าย”** ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านโคกเมืองสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง มั่งมีศรีสุข โดยการพึ่งตนเองในระดับครัวเรือน รู้จักช่วยเหลือตนเอง ทำบัญชีครัวเรือน การออมเงิน การลดต้นทุน พร้อมขยายผลสู่การพึ่งพาในระดับชุมชน มีการจัดทำแผนชุมชนร่วมกัน รวมกลุ่มจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนและการรวมกลุ่มการเงิน สุดท้ายยกระดับสู่การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชน

เป้าหมายการพัฒนา

- 1) สนับสนุนอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ โดยการสนับสนุนของเทศบาลตำบลและหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ
- 2) จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้การจัดตั้งชุมชนให้เป็นระบบ
- 3) เพิ่มพูนทักษะความรู้แก่ผู้นำชุมชน ให้มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการชุมชน
- 4) จัดตั้งสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “ป่าชายเลนและฟาร์มทะเลบ้านโคกเมือง”

ค่านิยมของหมู่บ้าน

อัตลักษณ์บ้านโคกเมือง “คนสร้างป่า”

เอกลักษณ์บ้านโคกเมือง “อาหารร้อยอย่าง”

แผนชุมชนของคนสามวัย

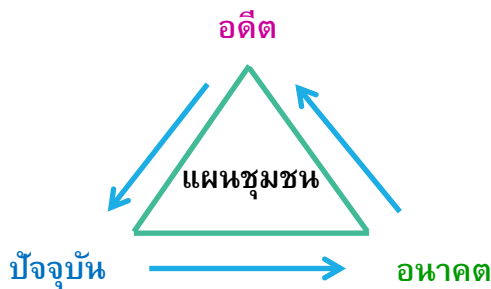
กระบวนการพัฒนาได้มีการต่อยอดจากการตั้งกลุ่มกลองยาวสู่การประชุมประจำเดือน ซึ่งในระยะแรกได้เริ่มพูดคุยเฉพาะคนที่ผู้ใหญ่เชิญชวนมาร่วมงาน ถึงแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้าน แต่ด้วยความที่บ้านโคกเมือง ให้ความสำคัญกับคน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และสร้างมูลค่าเพิ่มได้ จึงได้เชิญชวนชาวบ้านคนอื่น ทั้งผู้สูงวัย วัยทำงาน และเยาวชน ในหมู่บ้านมาร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านให้สอดคล้องกับบริบทของตนเองด้วยการจัดทำ “แผนชุมชน”

คณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ทรงคุณวุฒิบ้านโคกเมือง

ในการจัดทำแผนชุมชนของคนสามวัย ได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบเรียบง่าย โดยให้ผู้อาวุโสเล่าถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมาในอดีต ให้อยู่กึ่งกลางคนสะท้อนปัญหาในปัจจุบันเพื่อหาแนวทางในการแก้ไข รวมทั้งสถานการณ์ที่เป็นปัจจุบันที่กำลังเผชิญอยู่ ให้เยาวชนพูดถึงความคาดหวังในอนาคต และผลที่อาจจะเกิดขึ้นจากการดำเนินงานในปัจจุบัน จากนั้นแกนนำในหมู่บ้านที่ประกอบด้วย คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และประชาชน จะหาข้อสรุปร่วมกันออกมาเป็นแผนการพัฒนาชุมชนที่สามารถตอบ โจทย์ได้ครบทุกมิติ ทำให้เป็นแผนชุมชนที่สมบูรณ์แบบ เพราะเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนสามวัย ที่ให้ความสำคัญทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งสามารถนำสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความเชื่อมโยงของ “แผนชุมชน”

กรณีศึกษา : การจัดทำแผนชุมชนคนสามวัย

1) จัดประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ร่วมกับคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ และชาวบ้าน บ้านโคกเมืองศรีวารีละ 1 คน ในวันที่ 12 ของทุกเดือน

2) ประชุมทำแผนชุมชน โดยมีการวิเคราะห์ถึง จุดอ่อน จุดแข็งของชุมชน และมีการนำเรื่องราวในอดีต ปัจจุบันและอนาคตของเรื่องต่างๆ ภายในชุมชน เพื่อนำปัญหาและข้อมูลดังกล่าวของชุมชน มาแก้ไขให้ตรงกับสภาพแวดล้อมของชุมชน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชน

3) ใช้ข้อมูลพื้นฐาน (จปฐ.) และ กชช. 2ค ประกอบในการพิจารณาจัดทำแผนให้ครอบคลุมทุกด้าน

4) เชิญหน่วยงานองค์กรเครือข่ายจากภายนอกร่วมทำแผน และได้โครงสร้างแผนที่สอดคล้องกับชุมชน

5) จัดลำดับความสำคัญของแผนงานและโครงการต่างๆ ของชุมชน ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

6) แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินแผนงานและโครงการต่างๆ ของชุมชน

ในการจัดทำแผนชุมชน คณะกรรมการติดตามประเมินแผนชุมชนได้นำตัวแบบประเมินผลเชิงระบบ (Input-Output Model) มาประยุกต์ใช้ในการติดตามและประเมินแผนชุมชนบ้านโคกเมือง ทำให้กระบวนการทำงานมีประสิทธิภาพ และได้ผลลัพธ์ที่ตอบโจทย์ชุมชนบ้านโคกเมืองอย่างแท้จริง

การหนุนเสริมศักยภาพ

ในการจัดทำแผนชุมชนของคนสามวัยบ้านโคกเมืองเกิด จากความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ ของคนในชุมชน และการเติมเต็ม พร้อมหยิบยื่นโอกาสจากเครือข่ายภายนอก ซึ่งกระบวนการทำงาน เป็นการหนุนเสริมศักยภาพของกันและกัน โดยแต่ละส่วนได้ทำหน้าที่ของตนเองอย่างสมบูรณ์แบบ คือ

กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ทรงคุณวุฒิทำหน้าที่บริหารจัดการ และอำนวยความสะดวกให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติ

กลุ่มประชาชนชุมชนบ้านโคกเมืองจะมีส่วนร่วมนำเสนอความคิดเห็น และร่วมไม้ร่วมมือ ช่วยกันขับเคลื่อนงานชุมชน

กลุ่มคณะกรรมการแกนนำระดับมันสมองและคณะกรรมการที่ปรึกษาจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ช่วยคิดวิเคราะห์ หาดูใจความรู้อ และหาช่องทางในการดำเนินงานต่างๆ

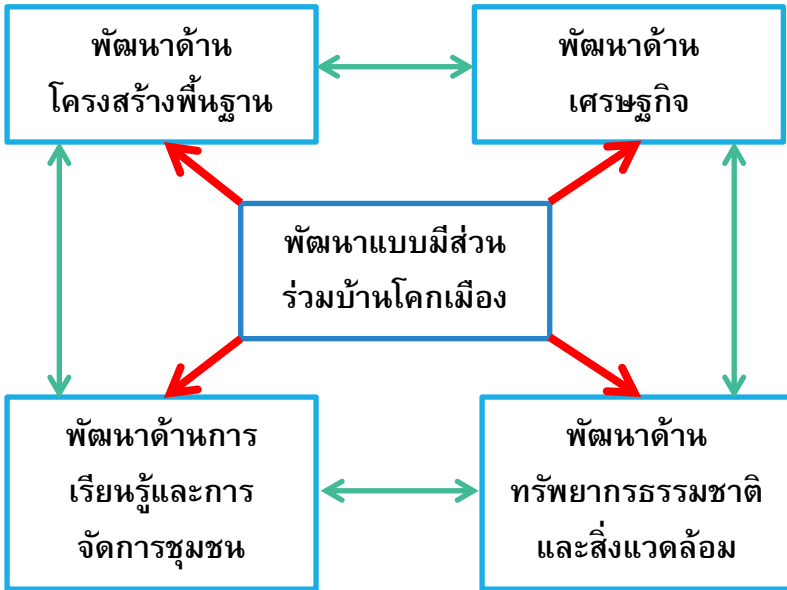
จากบันทึกการประชุมหมู่บ้านในทุกๆ เดือน คณะกรรมการหมู่บ้านจะรวบรวมข้อเสนอและความคิดเห็นต่างๆ ประมวลเป็น “ยุทธศาสตร์หมู่บ้าน” ในเดือนมิถุนายน เพื่อเป็นแนวทางการทำงานและหาทุนสนับสนุนประจำปี โดยจะมีทีมงานที่ศึกษายุทธศาสตร์ระดับอำเภอ ยุทธศาสตร์ระดับเทศบาล ยุทธศาสตร์ระดับจังหวัด และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาว่ายุทธศาสตร์ไหนบ้างที่เข้ากับแผนของชุมชนบ้านโคกเมือง พร้อมยื่นเสนอโครงการเพื่อขอรับสนับสนุนงบประมาณ

คณะกรรมการหมู่บ้านโคกเมืองได้ดำเนินการต่อเนื่องเช่นนี้มาตั้งแต่ปี 2542 จวบจนถึงปัจจุบัน มียุทธศาสตร์การพัฒนาหมู่บ้าน 4 ประการ ได้แก่

- แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
- แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ
- แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการเรียนรู้และความสามารถในการจัดการชุมชน
- แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โดยยึดหลักของการดำเนินงานที่มีการเชื่อมโยงแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีที่แกนแกน คือ “พึ่งตนเอง พึ่งพา สร้างภาคีเครือข่าย” อันจะนำไปสู่เป้าหมายของการเป็นชุมชนบ้านโคกเมืองที่สมบูรณ์แบบ “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมั่งมีศรีสุข”

ยุทธศาสตร์การพัฒนาบ้านโคกเมือง

“แก่นของชุมชนเราคือ การพึ่งตัวเอง เราซึ่งบประมาณให้น้อยที่สุด อะไรทำอะไรได้ทำไปก่อน แล้วค่อยหาทุนสนับสนุน หลังจากนั้นเราก็พึ่งพา คือพึ่งพากันเองในชุมชน สร้างภาคีเครือข่าย คือมีเพื่อนร่วมเดิน เป้าหมายคือการทำให้ชาวโคกเมืองอยู่ดีกินดีมีงมีศรีสุข” (ผู้ใหญ่อุดม อินเชิง : ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 12 บ้านโคกเมือง)

ชุมชนคนสร้างป่า

บ้านโคกเมืองมีพื้นที่ฝั่งตะวันออกจดกับทะเลสาบสงขลา ในช่วงฤดูมรสุม คลื่นลมแรงก่อให้เกิดการกัดเซาะชายฝั่ง ทำให้ที่ดินและบ้านเรือนของประชาชนได้รับความเสียหาย อีกทั้งจำนวนประชากรก็เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดการแย่งทรัพยากรชายฝั่งและสัตว์น้ำมีจำนวนลดลง ปัญหาที่พอกพูนทำให้เรื่องนี้เป็นประเด็นสำคัญที่ชาวโคกเมืองเล็งเห็น

“เมื่อก่อนเวลาออกหาปลา ชาวบ้านส่วนใหญ่จะหาไม่ค่อยได้ แต่มีลุงคนหนึ่งหาได้ตลอด จนชาวบ้านเกิดความสงสัย เลยพากันไปถามลุงว่าหาปลาได้อย่างไร ลุงตอบแบบประสาชาวบ้านว่า ก็ไปหาตามต้นไม้ ตรงไหนมีต้นไม้ ตรงนั้นมีปลา ปลาชอบหลบอาศัยอยู่ตามต้นไม้ ” (ผู้ใหญ่อุดม อินเชิง : ผู้ใหญ่บ้านโคกเมือง)

ด้วยความรู้ที่ได้จากคุณลุง ถือเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านโดยแท้จริง เพื่อให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างมีระบบ และเกิดผลในระยะยาว เบื้องต้นนายธานินทร์ แก้วรัตน์ คณะกรรมการชุมชนได้เสนอให้นำพันธุ์ไม้ป่าชายเลนมาปลูก ซึ่งในที่ประชุมมีทั้งผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยเนื่องจากสภาพชายฝั่งเป็นดินทราย จนกระทั่งปี 2545 เกิดฉันทามติให้ทดลองปลูกป่าชายเลน โดยตอนแรกใช้พันธุ์ไม้โกงกาง แต่ปรากฏว่าต้นไม้ตายทั้งหมด

ชาวบ้านโคกเมืองไม่ยอมแพ้ในสภาพการณ์ดังกล่าว ในปีถัดมาได้ประสานงานไปยังสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าเลนที่ 38 เพื่อร่วมฝึกอบรมการเรียนรู้เรื่องป่าชายเลน จึงได้เรียนรู้ว่าสภาพพื้นที่ของชายฝั่งทะเลสาบสงขลาเป็นดินทรายเหมาะแก่กับต้นลำพู ซึ่งรากของต้นลำพูจะช่วยกรองเศษไม้ต่างๆ เปลี่ยนการทับถมของดินทรายเป็นดินเลน เมื่อทดลองทำแล้วได้ผล ชุมชนจึงได้จัดกิจกรรมปลูกป่าชายเลนปีละหลายๆ ครั้ง โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางเหรียง และได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐและเอกชนที่สนใจ ป่าชายเลนที่เกิดขึ้นได้แก้ไขปัญหการกัดเซาะชายฝั่งได้เป็นอย่างดี

รากของต้นลำพูที่แทงโผล่ผิวดิน มีคุณสมบัติช่วยกรองเศษไม้ เศษตะกอนต่างๆ ทำให้เกิดการทับถมและเปลี่ยนสภาพเป็นเลน กลายเป็นจุดกำเนิดของห่วงโซ่อาหาร และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำขนาดเล็ก ส่งผลให้ความสมบูรณ์ของชายฝั่งทะเลกลับมาอีกครั้ง

การเพิ่มขึ้นของป่าชายเลนส่งผลให้สัตว์น้ำน้อยใหญ่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญ เกิดความหลากหลายของพันธุ์กุ้ง พันธุ์ปลา ทำให้คนในและนอกชุมชนหันมาทำการประมงชายฝั่งมากขึ้น จนสัตว์น้ำเริ่มลดลง ซึ่งหากปล่อยให้เป็นเช่นนี้ต่อไปย่อมส่งผลกระทบต่อระยะยาว ชาวบ้านจึงได้นำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมหมู่บ้านและประสานงานกับกรมประมงเพื่อขอทุนสนับสนุนเพื่อจัดทำ “ฟาร์มทะเล” ขึ้นในปี 2549 เพื่อสร้างแนวเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ งดจับสัตว์น้ำในเขตพื้นที่ป่าชายเลนชุมชน

หลังจากริเริ่มโครงการดังกล่าวได้ระยะหนึ่ง ชุมชนได้นำเสนอเรื่อง “ กำหนดห้ามทำการประมงในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำโดยชุมชน ” กับสภาเทศบาลตำบลบางเหริยงเพื่อออกกฎระเบียบคุ้มครองพื้นที่ฟาร์มทะเล ซึ่งร่างดังกล่าวได้ผ่านมติเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2552 โดยมีใจความดังต่อไปนี้

ข้อบัญญัติฟาร์มทะเล

ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลฉบับนี้ เกิดขึ้นจากความต้องการของประชาชนผู้ประกอบอาชีพประมงหมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 12 ที่ได้ประสานงานกับสำนักงานประมงจังหวัดสงขลา ในการกำหนดและประกาศเขตฟาร์มทะเล เพื่ออนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำทั้ง 2 หมู่บ้าน โดยหมู่ที่ 5 กำหนดเขตฟาร์มทะเลตรงบริเวณอ่าวม่วงครกเบือ มีเนื้อที่ 182.85 ไร่ และหมู่ที่ 12 กำหนดเขตฟาร์มทะเลบ้านโคกเมือง มีเนื้อที่ 320.49 ไร่ โดยร่างข้อบัญญัติฉบับนี้ ได้มีข้อกำหนดดังนี้

ข้อ 1 ห้ามบุคคลใดใช้เครื่องมือทำการประมงทุกชนิดในเขตอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำโดยชุมชนบ้านอ่าวม่วงครกเบือ หมู่ที่ 5 ตำบลบางเหรียง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา เนื้อที่ 182.85 ไร่ และหมู่บ้านบ้านโคกเมือง หมู่ที่ 12 ตำบลบางเหรียง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา มีเนื้อที่ 320.49 ไร่

ข้อ 2 ห้ามทำการใดๆ เพื่อไล่สัตว์น้ำในเขตอนุรักษ์ฟาร์มทะเล

ข้อ 3 ผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนข้อบัญญัติฉบับนี้จะมีโทษ ตามมาตรา 71 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2546 คือโทษปรับไม่เกิน 1,000 บาท

นายธานีินทร์ แก้วรัตน์ แกนนำคณะกรรมการสร้างฟาร์มทะเลกล่าวพลางชี้ชวนให้ดูป่าชายเลนที่ขึ้นแน่นชนิดสองข้างทาง ริมหาดฝั่งฟาร์มทะเลมีทั้งต้นลำพูและต้นโกงกางที่เติบโตได้อย่างดี เพราะพื้นที่โดยรอบได้กลายเป็นดินเลนอย่างสมบูรณ์แล้ว และได้พาคณะเยี่ยมชมลงเรือเล็กออกทะเลเพื่อไปกู้ไซในเขตที่อนุญาตทำการประมงชายฝั่ง ซึ่งได้กึ่งได้ปลามาอวดอย่างภาคภูมิใจว่าสิ่งเหล่านี้ได้เกิดจากน้ำพักน้ำแรง และการดูแลเอาใจใส่ด้วยใจรักธรรมชาติของชาวบ้านโคกเมืองแบบพวกเขา

“เมื่อก่อนคนจะปนกันว่าสัตว์น้ำน้อย พอเรามาทำป่า ทำฟาร์มทะเล เราจับปลา จับกุ้งได้มากขึ้น หลากหลายขึ้น ตัวเล็ก ๆ พอเริ่มโตก็ว่ายออกไปที่ทะเลสาบสงขลาทำให้คนอื่น ๆ ได้จับด้วย”

นอกจากระบบนิเวศที่ดีขึ้น ชาวประมงในบ้านโคกเมือง 20ครัวเรือนก็ไม่จำเป็นต้องย้ายถิ่นฐาน เพราะมีรายได้ที่ดีขึ้น เมื่อมีรายได้เสริมจากการทำสวนยาง ทำประมง และการรับจ้างอื่นๆ ทำให้อยู่ดีกินดี อีกทั้งยังได้ชื่อว่าเป็น “ชุมชนคนสร้างป่า” ทำให้ชาวโคกเมืองรู้สึกภาคภูมิใจ

ปัจจุบันบ้านโคกเมืองมีพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 116 ไร่ และได้รับรางวัลจากองค์กรและหน่วยงานต่างๆ เช่น รางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 13 ปี 2554 รางวัลดีเด่นด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รางวัลกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนดีเด่นระดับภาค เป็นต้น

กองทุนหมู่บ้าน : กองทุนเงินล้าน

จากนโยบายกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาล ในปีพ.ศ. 2544 หมู่บ้านทุกหมู่บ้านในประเทศไทยต่างได้รับเงินกองทุนหมู่บ้านมาบริหารแห่งละ 1 ล้านบาท หลังจากได้รับนโยบายดังกล่าวหมู่บ้านโคกเมืองใช้เวลากว่า 7 เดือน เพื่อพูดคุยในที่ประชุมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของกองทุน พร้อมแนวทางในการบริหารจัดการเงินกองทุนเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพให้ชาวบ้าน ซึ่งเปรียบเสมือนทุนเริ่มต้นที่ชาวบ้านสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ และส่งคืนเมื่อถึงเวลาชำระคืน

“คนจะคิดว่านี่คือเบี้ยทักษิณ แต่จริงๆแล้วไม่ใช่ เป็นเงินกู้ยืมที่รัฐบาลให้เราเอามาบริหารจัดการ ฉะนั้นถ้ายืม ต้องคืน เมื่อได้รับอนุมัติเบิกจ่าย เราก็จัดประชุมสมาชิกเพื่อชี้แจงขั้นตอนและวิธีการกู้ยืมอย่างละเอียด ตอนนั้นชาวบ้านไม่มีใครกู้ กลุ่มที่กล้ากู้กลุ่มแรกคือกลุ่มประมง กู้ไปซื้อเครื่องมือในการประกอบอาชีพ มีการทำสัญญากู้ยืมตามปกติ เรามีแนวคิดวาระบบการทำงานต้องตรวจสอบได้ มีเอกสารชัดเจน แต่ทำงานยืดหยุ่น ใช้ความสัมพันธ์ทางหนี้ ให้ผู้ใหญ่บ้านช่วยไกล่เกลี่ย” (นายยุทธพงศ์ ยางทอง : ผู้อำนวยการสถาบันการเงินบ้านโคกเมือง และประธานกองทุนหมู่บ้านบ้านโคกเมือง)

หมู่บ้านโคกเมืองมีมติดำเนินการก่อตั้งกองทุนหมู่บ้านโคกเมือง คัดเลือกคณะกรรมการดำเนินการกองทุน และร่างระเบียบข้อบังคับกองทุนในเดือนสิงหาคม 2544 โดยมีระเบียบปฏิบัติดังนี้

- ✚ ส่งเสริมให้สมาชิกกองทุนมีเงินเก็บสะสมทรัพย์ในรูปแบบสัจจะ เป็นหุ้น หุ้นละ 10 บาท และสะสมได้อย่างต่ำรายละ 2 หุ้น แต่ไม่เกิน 50 หุ้น
- ✚ กำหนดให้สมาชิกกู้ได้คนละไม่เกิน 20,000 บาท
- ✚ คิดดอกเบี้ยร้อยละ 0.5 ต่อเดือนหรือร้อยละ 6 ต่อปี และให้ผ่อนจ่ายรายเดือน

ช่วงแรกมีสมาชิกกองทุนหมู่บ้านเพียง 75 คน ปัจจุบันมีสมาชิก 172 คน มีเงินหมุนเวียนมากกว่า 3 ล้านบาท และมีหนี้เสีย น้อยกว่าร้อยละ 15 จึงถือว่าเป็นกองทุนหมู่บ้านตัวอย่าง ได้รับการคัดเลือกให้เป็น 1 ใน 9 สถาบันทางการเงินในจังหวัดสงขลา

ยกระดับสู่การเป็นสถาบันการเงินชุมชน

สถาบันทางการเงินได้พัฒนาต่อยอดจากกองทุนหมู่บ้าน เพื่อสร้างความเข้มแข็งและเพิ่มโอกาสในด้านการเงินให้กับชาวบ้าน มากกว่าการกู้เงินเพียงอย่างเดียว ซึ่งได้เปิดทำการวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2555 ให้บริการกู้ ผัก ถอน ทำให้ชาวบ้านหันมาใช้บริการ ธนาคารในชุมชนมากขึ้นและรายได้จากสถาบันการเงินก็นำไปใช้ เพื่อกิจกรรมในชุมชนต่อไป

การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงินชุมชน ได้ประสบความสำเร็จถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้หมู่บ้านโคกเมืองมีความมั่นคงในทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนวิถีชีวิตของ ชาวบ้านโคกเมืองให้มีอาชีพ อยู่ดีกินดี มั่งมีศรีสุข ตั้งเจตนารมณ์

จากสภาภาพสู่ศูนย์เรียนรู้

ด้วยพื้นฐานของการรวมกลุ่มของชาวบ้านโคกเมือง ที่เริ่มต้นจากกลุ่มกลองยาว ทำให้การเสวนาสนาสัมพันธ์ของผู้คนในหมู่บ้านเริ่มมีความแน่นแฟ้นขึ้น เวลาที่มีเรื่องราวหรือปัญหาใดๆ ก็จะถูกหยิบยกขึ้นมาพูดคุยทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการบ้าง ตามแต่วาระและโอกาส บริบทของการรวมกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชาวบ้านโคกเมืองมีให้เห็นอยู่ตลอดเวลา และพื้นที่ของบ้านโคกเมืองเป็นทางผ่านไปยังหมู่บ้านอื่นๆ การรวมกลุ่มพูดคุยยามเช้าอย่างเนืองนิตย์ จึงเป็นเรื่องน่าสนใจสำหรับผู้พบเห็น

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.)

เป็นองค์กรที่สนับสนุนส่งเสริมให้ชาวบ้านสร้างความเข้มแข็ง สร้างอาชีพในชุมชน ซึ่งพนักงาน ธ.ก.ส. ในพื้นที่ได้เห็นบริบทของการรวมกลุ่มพูดคุยของชาวบ้านเป็นประจำ จึงเกิดความสนใจในหมู่บ้านแห่งนี้ และได้เข้ามาสอบถามพูดคุยถึงชีวิตความเป็นอยู่ ทำให้รู้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจ ด้วยเจตนาที่อยากช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน จึงถ่ายทอดองค์ความรู้ในการทำปุ๋ยชีวภาพที่จะช่วยทำให้ต้นยางมีน้ำอย่างมากขึ้น และลดต้นทุนการผลิตได้อีกด้วย ทำให้ชาวบ้านสนใจมาก หลังจากนั้นก็เข้ามาสอนทำปุ๋ยชีวภาพอื่นๆ ที่ใช้สำหรับปลูกผักสวนครัว เมื่อชาวบ้านได้เรียนรู้และนำไปใช้จริง จึงเกิดการต่อยอดขยายผลนำไปสู่การศึกษาดูงานในที่ต่างๆ

การดูงานเป็นกุญแจสำคัญและเปิดหูเปิดตาให้ชาวโลกเมือง
อย่างมาก การดูงานครั้งแรกเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2545 ซึ่ง ธ.ก.ส. ได้
พากลุ่มแกนนำชุมชนบ้านโคกเมือง 6 คน ไปดูงานที่ศูนย์เรียนรู้
เศรษฐกิจพอเพียงหมู่บ้านทุ่งเลียบ จังหวัดสงขลา ได้เห็นบริบทของ
พื้นที่ เห็นการพัฒนาของหมู่บ้าน ที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชน ซึ่งการ
ได้เห็นหมู่บ้านอื่นมีวิทยากร มีสอนทำเตาเผาถ่าน ทำน้ำส้มควันไม้
ทำผิงชุมชน ร้านค้าชุมชน เกิดจุดประกายให้อยากทำแบบนี้ได้บ้าง
จึงมีการนำมาต่อยอดพัฒนาในบ้านโคกเมือง

“คนสอนเขาเป็นผู้หญิงด้วยนะ พุดจาคล่องแคล่ว เก่งมาก
เราก็กถามกันว่าเราจะทำได้ไหม เพื่อนก็ไม่แน่ใจ แต่เราคิดว่าต้องทำ
ได้สิ หลังจากนั้นทุกครั้งที่ไปดูงาน ผมก็พยายามเก็บสาระทุกเม็ด
ไม่ให้ขาดเลย” ผู้ใหญ่อุดม อินเซ่ง

ทุกครั้งที่ไปดูงานผู้ใหญ่จะสังเกตทุกเรื่องราวตั้งแต่การแต่ง
เนื้อแต่งตัว ป้ายให้ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับศูนย์เรียนรู้ วิธีการต้อนรับ
ขับสู้ การนำเสนองาน เทคโนโลยีที่ใช้สอน องค์กรความรู้ที่บอกต่อ
หากอันไหนสอนแล้วเข้าใจยากก็เรียนรู้ไว้ว่าเราจะไม่ทำแบบนี้ อัน
ไหนดีก็จดจำนำมาใช้ หากคนอื่นที่ไม่ใช่ผู้ใหญ่มีหน้าที่ไปดูงานก็
ต้องตั้งใจและจำกลับมาเล่าให้ที่ประชุมหมู่บ้านฟัง ผู้ใหญ่ก็จะ
สัมภาษณ์ลงลึกเพื่อบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดูงานแต่ละครั้ง
อย่างละเอียด

ต่อยอดเพื่อการพัฒนา

ชาวโคกเมืองเห็นร่วมกันว่าพวกเขาอยากพัฒนาตนเองให้มี ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเช่นที่อื่น จึงแบ่งทีมงานเพื่อดูงานและพัฒนาการทำงานอย่างจริงจังจนเป็นผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งหลักสำคัญในการดูงานของชาวบ้านโคกเมือง คือ สนใจเรื่องไหน จะไปดูเรื่องนั้น แล้วนำมาปฏิบัติ พร้อมได้นำจุดด้อยของพื้นที่อื่นมาพัฒนาหมู่บ้านตนเอง โดยตั้งคำถามว่า “ถ้าเราทำ เราจะทำให้ดีกว่านี้ได้อย่างไร” ซึ่งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ได้จัดหาแหล่งดูงานและประสานพาไปดูงาน ตามที่สนใจ

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.)

ได้เห็นการพัฒนาของหมู่บ้านโคกเมืองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทั้งผู้นำ กรรมการ และสมาชิกหมู่บ้าน ได้พัฒนาแนวคิด และการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง มีอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัว ซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างในการศึกษาเรียนรู้ จึงเชิญชวนให้หมู่บ้านโคกเมือง ยกกระตือรือร้นการพัฒนาให้เป็น ศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

“จุดเด่นของที่นี่คือไปดูงานที่ไหนก็ตาม กลับมาแล้วเขาทำ เราเห็นการเปลี่ยนแปลงชัดเจน จึงชวนเขาไปดูงานเสมอๆ และชวนเขาเป็นชุมชนต้นแบบ ซึ่งทั้งจังหวัดมีเพียง 4 ชุมชนที่ได้ทำศูนย์เรียนรู้ ซึ่งที่นี่ไม่ใช่ชุมชนที่มีความพร้อมที่สุด แต่เป็นชุมชนที่ตื่นตัว และผู้นำมีส่วนสำคัญทำให้เกิดศูนย์แห่งนี้ได้”(นายวินิจ ธรรมโชเต : พนักงานพัฒนาลูกค้าระดับ 8 สนจ. สงขลา)

ในปี 2554 ศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบ บ้านโคกเมือง เริ่มมีความพร้อมในหลายด้าน จึงเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีสนใจเข้ามาดูงาน ถือเป็นโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ตรงกับผู้ที่มาดูงาน ซึ่งได้รับความสนใจจากหน่วยงานภายนอก เช่น พอช. และ ฐ.ก.ส. ได้พาคณะต่างๆ มาศึกษาดูงาน ระยะเวลาจะให้ดูงานเกี่ยวกับ การบริหารจัดการชุมชนและการดูแลสุขภาพการป่าชายเลน ต่อมาได้พัฒนาแหล่งเรียนรู้เพิ่มขึ้น จากกิจกรรม และอาชีพของชาวบ้าน โดยพัฒนาเป็น 9 ฐานการเรียนรู้ได้แก่

- ฐานบ้านตู้เย็น (การปลูกผัก เลี้ยงปลา เต่าเผาถ่าน)
- ฐานธนาคารขยะพลังงานทดแทน (เตาชีวมวล)
- ฐานธนาคารต้นไม้ ป่าชายเลนและฟาร์มทะเล
- การเพาะถั่วงอกเพาะ (เพาะถั่วงอกด้วยระบบน้ำหมุนเวียน)

- ฐานการเลี้ยงผึ้งด้วยภูมิปัญญา
- ฐานกลุ่มรับซื้อน้ำยางพาราสด
- ฐานการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การประกอบอาหาร
- ฐานธนาคารความดี
- ฐานศิลปวัฒนธรรม

บ้านโคกเมืองได้จัดกิจกรรมต้อนรับคณะดูงาน และจัดอบรมให้กับผู้ที่สนใจมาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สิ่งเหล่านี้นอกจากจะทำให้หมู่บ้านเกิดรายได้ ยังทำให้พวกเขาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนที่มาดูงาน พร้อมทั้งพัฒนาบุคลากรภายในให้เกิดทักษะการเป็นวิทยากรเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาที่ตนมี เกิดกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น กลุ่มทำแกงไตปลา ขนมป่นขลิบจากข้าวไรซ์เบอร์รี่ ปลาตุ๋น เป็นต้น เป็นความคิดริเริ่มที่จะเป็นผู้ผลิต ผู้แปรรูป และผู้ขายด้วยตนเอง

อิมท็อง อิมควมรูที่ “บ้านตุ๋นเหิน”

บ้านสองชั้นของลุงวิจิตร อินทะโร รมรื่นไปด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ ด้านข้างเป็นพืชผักสวนครัว บ้างปลูกลงดิน ลงยางรถยนต์ ลงซีเมนต์ทรงกลม ด้านพันธุ์ไม้จำพวกผักเผงและน้ำเต้าก็เลื้อยอยู่บนโครงไม้ไผ่ที่วางทอดยาวเป็นทางเดิน เมื่อเดินพ้นเขตสวนครัว ด้านหลังบ้านคือบ่อปลาตุ๋นบ่อใหญ่และถึงก๊าซชีวภาพ อีกด้านเป็นเตาเผาถ่านซึ่งผลิตได้ทั้งถ่านและน้ำส้มควันไม้ และตบท้ายด้วยสวนยางกว้างด้านหลังบ้าน

ชื่อ “บ้านตุ๋นเย็น” เป็นชื่อผู้ใหญ่อุดมตั้งให้ เปรียบเปรย บริเวณบ้านที่เหมือนตุ๋นเย็น มีหน้าที่เก็บตุนอาหารและวัตถุดิบ พร้อมสรรพ ประกอบด้วยผักปลอดสารนานาชนิด ปลาตัวใหญ่ที่ดำ ผุดดำว่ายในบ่อ บู่ยและน้ำส้มควินไม้ที่ทำตัวเอง แถมด้วยผลิตภัณฑ์ชีวภาพใช้ทดแทนก๊าซหุงต้ม เป็นตุ๋นเย็นขนาดใหญ่ที่ไม่ต้องเสียค่าไฟ แต่ใช้แรงมนุษย์และทุนทางสังคมก่อร่างสร้างเป็นตุ๋นเย็นหลังนี้

นายวิจิตร อินทะโร ผู้เป็นเจ้าของบ้าน มีพื้นฐานที่ชอบปลูกพืชผักสวนครัวเป็นทุนเดิม อีกทั้งเป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง เมื่อไปดูงานร่วมกับผู้ใหญ่อุดมจึงได้รับมอบหมายให้ทำความเข้าใจเรื่องติดตั้งเตาเผาถ่าน สมัยก่อนพวกเขายังไม่มิกล้องถ่ายภาพจึงต้องใช้วิธีสเกตภาพตามแบบ สอบถามผู้รู้ แล้วลองเอามาสร้างที่บ้านตัวเอง

หลังจากนั้นจึงติดตั้งเตาก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากปศุสัตว์อำเภอและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จนทุกวันนี้บ้านตุ๋นเย็นลดการใช้ก๊าซหุงต้มไปได้มาก และมีแนวโน้มเลิกใช้ก๊าซหุงต้มในอนาคต

บ้านตุ๋นเย็นเปิดให้ประชาชนศึกษาดูงานตั้งแต่ปี 2554 จวบจนปัจจุบัน ชุมชนบ้านโคกเมืองและผู้มาศึกษาดูงานนำความรู้เรื่องเตาเผาถ่านไปใช้กว่า 50 เตา และเกิดบ้านตุ๋นเย็นเช่นนี้อีกหลายหลังจากการนำไปต่อยอดของผู้มาศึกษาดูงาน

นวัตกรรมอาหารร่อยอย่าง

อาหารร่อยอย่าง เป็นนวัตกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านโคกเมือง ที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านไปเรียบร้อยแล้ว ซึ่งเป็นเสน่ห์ที่ทำให้แขกผู้มาเยือนเกิดความประทับใจ เมื่อก่อนเมื่อถึงเวลาพักเที่ยงของการประชุมกลุ่มออมทรัพย์บ้านโคกเมือง สมาชิกมักสั่งอาหารกล่องมารับประทาน นานวันเข้าก็เริ่มเบื่อกับเมนูอาหารตามสั่ง เลยชวนกันเอากับข้าวที่บ้านมากินเอง เมื่อคิดได้เช่นนี้สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์จึงหิวปีนโตจากบ้าน เอากับข้าวมาป็นกัน พอเห็นเพื่อนทำคนอื่น ๆ ก็ทำบ้าง เกิดการแบ่งปันอาหารและพูดคุยถึงรสชาติของกันและกันอย่างออกรส ทำให้ความสัมพันธ์ของกลุ่มแน่นแฟ้น และกลายเป็นนวัตกรรมที่ทุกคนหิวปีนโตอาหารมาแบ่งกันกิน

คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นภาพดังกล่าวจึงพูดเป็นไอ้เดียวว่า น่าจะเอาอาหารปิ่นโตมาจัดเลี้ยงกลุ่มคนที่มาศึกษาดูงาน เพราะจะทำให้มีอาหารนั้นสนุกสนานกับลองลิ้มชมรสอาหารพื้นถิ่น สร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายให้กับผู้มาดูงานด้วยการเรียงอาหารเป็นแนวยาวและไม่มีเก้าอี้มาขวาง เพื่อให้ทุกคนได้เดินเลือกอาหารจากถาดปิ่นโตที่สนใจ

แม้ว่าเมนูอาหารในมือ “อาหารร้อยอย่าง” อาจจะมีซ้ำกันบ้าง แต่รับรองว่ารสชาติของแต่ละบ้านไม่ซ้ำกัน และวัตถุดิบทั้งหลายก็สดใหม่ ล้วนมาจากสวนครัวบ้านตนเองและกึ่ง หอย ปู ปลาจากทะเลสาบสงขลา ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้มาเยือนและเจ้าภาพ นอกจากนี้ชาวโคกเมืองยังคำนึงถึงพี่น้องมุสลิม จึงไม่ทำอาหารที่ใส่เนื้อหมู เพื่อให้คนที่ไม่รับประทานเนื้อเหล่านี้ร่วมรับประทานได้อย่างสบายใจ

ผลต่อเนื่องจากอาหารร้อยอย่าง ในบ้านโคกเมืองแห่งนี้ เป็นความภาคภูมิใจของชาวบ้าน และคำชื่นชมจากผู้มาศึกษาดูงาน

- เกิดวัฒนธรรมการแบ่งปันในชุมชน ที่ฝังลึกลงในจิตใจของชาวบ้าน กลายเป็นผู้ให้อย่างมีความสุข
- เกิดความสัมพันธ์อันดีงาม และเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน มีความเอื้ออาทร อยู่ร่วมกันฉันญาติมิตร
- ส่งเสริมการสร้างคุณธรรมในชุมชนได้อย่างทั่วถึง ซึ่งอาหารที่นำมา มีความสะอาด เป็นการใส่ใจของผู้ประกอบอาหาร

น้ำยางพาราสดลดเงินรั่วไหล

ชาวโคกเมืองส่วนใหญ่ปลูกยางพาราเป็นอาชีพหลัก ที่ผ่านมามีพ่อค้าต่างถิ่นเข้ามารับซื้อน้ำยางและได้ผลประโยชน์จากการค้าขาย ในปี 2554 ที่ประชุมหมู่บ้านได้เกิดความคิดให้จัดตั้งกลุ่มรับซื้อน้ำยางของหมู่บ้านขึ้นเพื่อนำผลกำไรที่ได้มาจัดสรรคืนให้คนที่ลงหุ้นและนำเงินส่วนหนึ่งมาพัฒนาหมู่บ้าน งบประมาณกับทางรัฐบาลมีโครงการอยู่ดีมีสุขซึ่งมีทุนสนับสนุน 47,000 บาท ที่ประชุมจึงอนุมัติเงินก้อนนี้ให้เป็นเงินเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์รับซื้อน้ำยางและได้รับอนุมัติกู้ยืมจากเทศบาลตำบลบางเหริ่ง 70,000 บาทเพื่อซื้อรถบรรทุกน้ำยาง อีกทั้งได้เปิดระดมทุน หุ้นละ 100 บาท ซื้อได้ไม่เกิน 10 หุ้นต่อครอบครัว ทำให้จัดตั้งกลุ่มได้สำเร็จ

กลุ่มรับซื้อน้ำยางพาราสดบ้านโคกเมืองได้เปิดอย่างเป็นทางการ วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2554 ผลจากการดำเนินงานเพียง 2 ปี สามารถชำระคืนเงินที่ยืมจากเทศบาลตำบลบางเหริ่งและเงินที่ยืมจากกองทุนหมุนเวียน แถมยังได้กำไร 1 ล้านบาทกว่าบาท

ราคายางผันผวนไปตามกลไกตลาด ทำให้คนมาขายน้ำยางกับกลุ่มน้อยลง จากเดิมประมาณ 2 ตันต่อวัน ปัจจุบันมีคนมาขายเพียง 500 กิโลกรัมต่อวัน สถานการณ์ดังกล่าวทำให้กลุ่มมีกำไรน้อยลง บางเดือนขาดทุน สมาชิกส่วนใหญ่ขอถอนหุ้นคืน และมีสมาชิกคงเหลือเพียง 20 คน แต่คณะกรรมการกลุ่มรับซื้อน้ำยางตัดสินใจดำเนินกิจการต่อ โดยวางแผนว่าจะปรับตัวเป็นกลุ่มแปรรูปยางพารา ปรับตัวจากผู้ปลูก เป็นผู้ผลิต และขายสินค้าด้วยตนเอง

รายการรับซื้อน้ำยางสดในแต่ละวัน ซึ่งจะคำนวณเป็นรายได้
ให้กับสมาชิกทันทีที่นำน้ำยางสดมาขาย

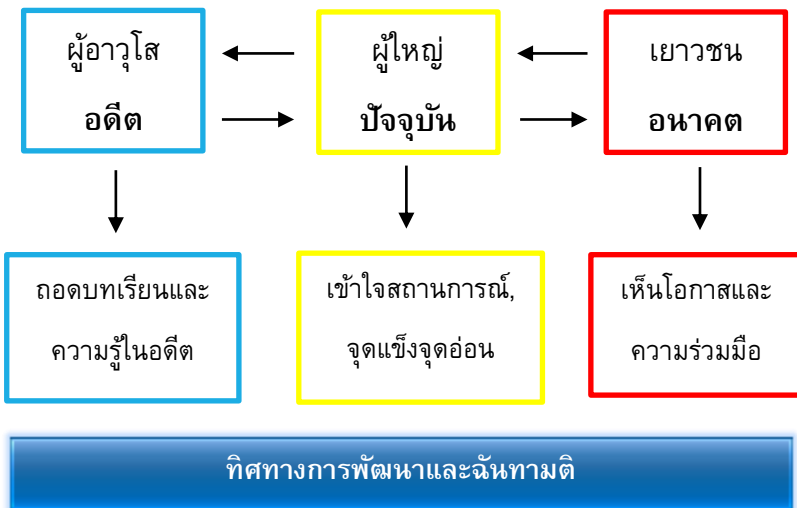
น้ำยางที่อบแห้งแล้วนำมาคำนวณเปอร์เซ็นต์ยาง

ส่วนที่ 3

ภูมิปัญญาปฏิบัติ

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม

การจัดการประชุมพูดคุยอย่างต่อเนื่องยาวนานร่วม 20 กว่าปี เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ชุมชนเกิดทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน จากกระบวนการพูดคุยที่จับแต่ละประเด็นมาพูดคุยในมิติของคนแต่ละช่วงวัย ทำให้เกิดการถอดความรู้ ถอดชุดประสบการณ์ในอดีต เห็นสถานการณ์ปัจจุบัน ทำให้วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนได้ และมองหาโอกาสจากอนาคต กระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดทิศทางการพัฒนาข้อเสนอที่เป็นรูปธรรมและจับตามติในที่สุด

โครงสร้างการดำเนินงานของหมู่บ้าน

วิธีการจัดโครงสร้างองค์กรโดยแบ่งกลุ่มคนทำงานออกเป็น 3 ชุด ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการแก่นนำระดับมันสมองและคณะกรรมการที่ปรึกษา (ปราชญ์ชาวบ้าน ข้าราชการบำนาญ) และประชาชนชุมชนบ้านโคกเมือง ก็ทำให้การทำงานในหมู่บ้านนั้นเป็นไปได้จริง เปรียบเหมือนร่างกาย ความคิด และจิตใจที่แข็งแรง ทำงานประสานสอดคล้องกันด้วยดี

คณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการแก่นนำระดับมันสมองและคณะกรรมการที่ปรึกษา (ปราชญ์ชาวบ้าน ข้าราชการบำนาญ) ทำหน้าที่เหมือนสมองที่เชื่อมโยงข้อมูลความรู้ เชื่อมโยงข้อมูลบุคคล เข้ามาแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

คณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ทรงคุณวุฒิทำหน้าที่เหมือนมือ และเท้าที่ทำงานบริหารจัดการ ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ จัดการประชุม บันทึกการประชุมและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

กลุ่มประชาชนชุมชนบ้านโคกเมืองเปรียบเหมือนจิตใจที่ระดมกำลังทั้งนำเสนอความคิดเห็น ความร่วมมือ เป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนหมู่บ้านไปในทิศทางที่เป็นเป้าหมายให้บรรลุผล

จะเห็นได้ว่าทั้งสามส่วนสามารถทำงานสอดรับกันอย่างลงตัว และเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรมในหลายเรื่อง แนวทางการทำงานดังกล่าว เปรียบเสมือนรูปแบบการพัฒนาบ้านโคกเมืองที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งสามารถเรียกได้ว่า “บ้านโคกเมืองโมเดล”

บ้านโคกเมืองโมเดล

องค์ความรู้สู่สังคม

องค์ความรู้และเนื้อหาวิชาซึ่งศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนต้นแบบบ้านโคกเมืองได้ยึดถือปฏิบัติเป็นองค์ความรู้และเนื้อหาวิชา ซึ่งใช้ในการอบรมผู้เข้าอบรมภายในศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนต้นแบบบ้านโคกเมือง โดยมีหลักปฏิบัติ 3 หลักด้วยกัน คือ

- หลักการดำเนินชีวิต 8 อย่าง
- หลักการเศรษฐกิจพอเพียง 9 ชั้น
- หลักตัวชี้วัด 6 x 2

1) หลักการดำเนินชีวิต 8 อย่าง

(1) ดินงาม

ชุมชนบ้านโคกเมืองเป็นชุมชนบทซึ่งอยู่ห่างจากเมือง การดำรงชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านและภายนอก ซึ่งต้องใช้เส้นทางภายในหมู่บ้าน ซึ่งจะต้องมีความสะดวกสบายในการใช้เส้นทาง โดยประชาชนในชุมชนหรือเจ้าของที่ดินในชุมชนต้องให้ความร่วมมือกับที่ประชุมของหมู่บ้านหรือหน่วยงานอื่นๆ ในการเพิ่มมูลค่าของที่ดินของตนเองให้มีมูลค่ายิ่งขึ้น ด้วยการเปิดเส้นทางให้กับที่ดินที่ไม่มีเส้นทางออกสู่ภายนอก แสดงให้เห็นความเอื้ออารีและอยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้อง

(2) มีน้ำ

ประชาชนในชุมชนบ้านโคกเมืองนั้นต้องอยู่ร่วมกันโดยมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อต่อกัน เป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งความมีน้ำใจนั้น จะบ่งบอกถึงปัจจัยของทรัพยากรบุคคลในหลายๆ ด้าน อาทิ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การมีจิตสาธารณะในการทำกิจกรรมโดยมิได้หวังผลตอบแทน นอกจากนี้ การใช้ชีวิตในหมู่บ้านของประชาชนชุมชนบ้านโคกเมือง หรือบุคคลที่เข้ามาอบรม เรียนรู้ นั้นจะต้องได้ใช้น้ำที่สะอาด มาจากธรรมชาติ โดยเป็นกระบวนการและความร่วมมือของประชาชนชุมชนบ้านโคกเมือง

(3) พันธุ์ดี

ชุมชนบ้านโคกเมืองได้ขึ้นชื่อว่าเป็นหมู่บ้านที่สร้างป่าด้วยคน เดิมมิได้มีป่าอยู่แต่อย่างใด ซึ่งสร้างด้วยสองมือของประชาชนคนบ้านโคกเมือง การปลูกป่านั้น ไม่ว่าประชาชนคนบ้านโคกเมืองหรือ บุคคลภายนอก ปลูกหรือนำไปปลูก จะต้องได้พันธุ์ไม้ที่ดีมีคุณภาพเพื่อเติบโตเป็นไม้ที่ปกป้องและให้ผลประโยชน์กับชุมชน

(4) ไกล่เคียง

การใช้ชีวิตในสังคมบ้านโคกเมืองจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน คำว่า “ไกล่เคียง” นี้ เป็นการบ่งบอกถึงว่า ชุมชนบ้านโคกเมืองนั้น อยู่ด้วยกันแบบ “บ้านใกล้เรือนเคียง” ซึ่งจากการอยู่ด้วยกันแบบดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดเป็นแนวคิดที่จะมีการช่วยเหลือบ้านใกล้เคียงของกันและกัน เป็นการผูกมิตรสัมพันธ์ที่ดี

(5) เลี้ยงดิน

ชุมชนบ้านโคกเมืองนั้นมีบริเวณติดต่อกับทะเลสาบสงขลา เมื่อเข้าสู่ฤดูมรสุมจะเกิดภัยพิบัติต่างๆ และเกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศทางทะเล ซึ่งในบริเวณดังกล่าวนั้นเป็นโคลนทราย ไม้ส่วนใหญ่ปลูกไม่ขึ้น ชาวบ้านชุมชนบ้านโคกเมืองจึงได้หารือกันแล้ว ได้นำต้นลำพูมาปลูก เมื่อปลูกแล้วพบว่า ดินบริเวณดังกล่าวนั้นเกิดการทับถมและเป็นเลนมากขึ้น สามารถทำป่าชายเลนได้ ในปัจจุบันมีต้นโกงกาง ต้นลำพู ต้นจาก และอื่นๆ ขึ้นมากมายและมีบริเวณสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น โดยถือว่ากระบวนการดังกล่าวเป็นความคิดของชาวบ้าน บ้านโคกเมืองที่นำมาใช้เพื่อ “เลี้ยงดิน” ให้ดินมีสภาพกลับมามีประโยชน์ต่อไป

(6) บริเวณดี

บริเวณพื้นที่ของคนในชุมชนบ้านโคกเมืองนั้น ไม่ว่าจะเป็นบ้านเรือนที่อยู่อาศัย หรือ สวนเพื่อการเกษตร จะต้องมีการพักผ่อนจัดบริเวณเพื่อความน่าอยู่ สบายตา สะอาดใจ ซึ่งการกระทำเช่นนี้จะนำไปสู่การมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดี ในบริเวณบ้านเรือนจะมีการจัดพื้นที่เพาะปลูกผักสวนครัว ซึ่งทางหมู่บ้านได้ดำเนินโครงการซึ่งมีชื่อว่า “โครงการหน้าบ้านหน้ามอง” ส่วนตามริมถนนในหมู่บ้านยังมีโครงการปลูกสะตอ มะขาม และอื่นๆ เพื่อให้บริเวณถนนในหมู่บ้านนั้นมีประโยชน์ยิ่งขึ้นในชื่อโครงการว่า “ถนนกินได้” ได้ร่วมกับโครงการธนาคารต้นไม้ขับเคลื่อนร่วมกับ ธ.ก.ส.

(7) มีชยัน

มีความตั้งใจและขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ไม่ว่าจะป็นหน้าที่การงาน บทบาทของตน แต่ยังคงต้องมีความขยันในเรื่องจิตสาธาณะด้วย เช่นการทำกิจกรรมสาธาณะประโยชน์ของหมู่บ้าน หรือการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เป็นต้น

(8) รู้จักแบ่งเวลา

ต้องรู้จักแบ่งหน้าที่ของตน การทำสิ่งต่าง ๆ เช่น การแบ่งเวลาทำงาน การออกกำลังกาย การพักผ่อน รู้จักแบ่งเวลาในการดำรงชีวิต มีการวางแผนการใช้ชีวิต ก็จะนำพาชีวิตไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน การวางแผนนั้นจะทำให้รู้ว่า ควรทำอะไรก่อนหรือหลัง สิ่งใดสำคัญหรือไม่สำคัญ ด้วยการรู้จักแบ่งเวลาให้เหมาะสม

2) หลักการเศรษฐกิจพอเพียง 9 ชั้น

(1) ชั้นพอกิน :

กล่าวคือ ต้องรู้จักอยู่อย่างพอกินในสิ่งที่ตนมี

(2) ชั้นพอใช้ :

กล่าวคือ ต้องรู้จักอยู่อย่างพอใช้ในสิ่งที่ตนได้มา

(3) ชั้นพออยู่ :

กล่าวคือ ต้องรู้จักอยู่อย่างพออยู่ในสิ่งที่ตนสร้าง

(4) ชั้นพอร่มเย็น :

กล่าวคือ ต้องรู้จักอยู่อย่างใจเย็นและมีเหตุผล

(5) ชั้นทำบุญ :

กล่าวคือ ต้องรู้จักให้เมื่อตนมีอย่างเพียงพอ

(6) ชั้นทำทาน :

กล่าวคือ ต้องรู้จักให้โดยมิหวังผลตอบแทน

(7) ชั้นเก็บทรัพย์ :

กล่าวคือ ต้องรู้จักเก็บเมื่อตนมีพอ

(8) ชั้นขายทรัพย์ :

กล่าวคือ ต้องรู้จักขายเมื่อตนมีเกิน

(9) ชั้นรวยทรัพย์ :

กล่าวคือ เมื่อมีพอดี ใช้อย่างพอเพียงก็ถือว่ารวย

3) หลักตัวชีวิต 6 x 2

(1) ลดรายจ่าย

ทำสวนครัว

มีการส่งเสริมให้ปลูกพืชผักสวนครัวในบ้านเรือน เช่น โครงการหน้าบ้านนามอง โครงการถนนกินได้ โครงการสวนสมุนไพร เป็นต้น

ลด ละ เลิก อบายมุข

ต้องพยายามที่จะลด ละ เลิก อบายมุขต่างๆ โดยพยายามควบคุมความคิดของตนและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน เช่น โครงการธนาคารความดี เป็นต้น

(2) เพิ่มรายได้

ส่งเสริมอาชีพ

มีการตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ ภายในชุมชน เช่น กลุ่มประมง กลุ่มน้ำยางพาราสด

ใช้เทคโนโลยี

ส่งเสริมความทันสมัยและทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วสู่ชุมชนเพื่อเป็นผลต่อการพัฒนาที่หลากหลายด้านและหลากหลายความคิด เช่น มีการอบรมคอมพิวเตอร์เบื้องต้น เป็นต้น

(3) ประหยัด

กลุ่มการออมเงิน

มีการจัดตั้งกลุ่มเกี่ยวกับการออมเงินต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกภายในชุมชนนั้นได้มีการออมเงิน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่ม

สัจจะวันละ ๑ บาท กลุ่มนายเกลือใช้ กลุ่มนายไฟฟ้า กลุ่มสะสม
ทรัพย์ ธนาคารความดี ธนาคารต้นไม้ สถาบันการเงิน เป็นต้น

การทำบัญชีครัวเรือน

มีการบันทึกรายรับและรายจ่ายของแต่ละคนในชุมชนว่าตน
มีรายรับหรือรายจ่ายเท่าใด เพื่อให้รู้ว่าตนนั้นควรลดหรือเพิ่มในส่วน
ใด และเป็นการเตือนตนว่าตนนั้นอยู่ในระดับการใช้ชีวิตที่พอดี
พอเพียงอย่างยั่งยืนหรือไม่ โดยชุมชนบ้านโคกเมืองนั้น มีการจัด
อบรมการทำบัญชีครัวเรือนให้แก่ประชาชนบ้านโคกเมือง

(4) เรียนรู้

ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

มีการฝึกและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ชนรุ่นหลังเพื่อสืบ
ทอดและคงรักษาภูมิปัญญานั้นไว้ เช่น การจักรสาน การทอผ้า
ไทย การทำน้ำตาลโตนด การแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร เป็นต้น

รู้พอเพียง

มีการเรียนรู้หลักการและวิธีการในการในเรื่อง “เศรษฐกิจ
พอเพียง” ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 โดยให้เข้าใจและชัดเจน ซึ่งสามารถนำมา
ประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้

(5) อหุรักษ์

ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ใช้อย่างเห็นคุณค่าในสิ่งของหาก
สิ่งใดที่สามารถนำกลับมาใช้ได้ อีก หรือสามารถขายได้ก็นำมาใช้

หรือนำมาเข้าร่วมโครงการของหมู่บ้าน เช่น โครงการธนาคารขยะ โครงการนายเหลือใช้ ของชุมชนบ้านโคกเมืองเป็นต้น

ประเพณีและวัฒนธรรม

มีการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป โดยการนำบุตรหลานเข้าร่วมในวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ซึ่งหมู่บ้านหรือชุมชนนั้นได้จัดขึ้น

(6) เอื้ออาทร

ดูแลช่วยเหลือกัน

ประชาชนในชุมชนนั้นจะต้องมีความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยไม่หวังผลตอบแทนแต่อย่างใด

รู้จักสามัคคี

ประชาชนในชุมชนจะต้องมีความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยชุมชนบ้านโคกเมืองนั้น ถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีอิสรภาพในการเสนอความคิดเห็น ทุกคนสามารถเสนอความเห็นได้ โดยยึดหลักที่ว่า “แตกต่างกันแต่ไม่แตกแยก”

ส่วนที่ 4

ความสำเร็จที่เปี่ยมด้วยคุณค่า

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นในบ้านโคกเมืองวันนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงชั่วข้ามคืน แต่เป็นการร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจ และใช้เวลาบ่มเพาะมาเป็นเวลาแรมปีของชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งนี้ ซึ่งมีปัจจัยเกื้อหนุนที่ส่งผลให้การพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง จนประสบผลสำเร็จครบถ้วนทุกวันนี้ เป็นความภาคภูมิใจของชาวบ้านโคกเมืองเป็นอย่างยิ่ง

คุณค่าแห่งความสำเร็จ

1) ด้านเศรษฐกิจ

กลุ่มอาชีพ

- กลุ่มรับซื้อน้ำยางสดบ้านโคกเมือง
- กลุ่มประมง หนึ่งฟาร์มหนึ่งตำบล หมู่ที่ 12

กลุ่มการเงิน

- กองทุนหมู่บ้านโคกเมือง (กองทุนเงินล้าน)
- กลุ่มออมทรัพย์บ้านโคกเมือง
- สถาบันการเงินชุมชน

2) ด้านสังคมและวัฒนธรรม

การรวบรวมและการสืบทอด (ส่งต่อสวัสดิการชุมชน)

- ศูนย์สงเคราะห์บ้านโคกเมือง

- กองทุนสวัสดิการบ้านโคกเมือง
- การช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส
- การช่วยเหลือเพื่อการศึกษและอาหารกลางวันเด็กนักเรียน
- การแก้ปัญหาหนี้สินนอกระบบ
- การช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ

3) ด้านสิ่งแวดล้อม

การรักษาสิ่งแวดล้อม

- นายเหลือใช้
- ถนนกินได้
- หน้าบ้านน่านอง
- ธนาคารต้นไม้
- สวนสมุนไพร
- ป่าชายเลนและฟาร์มทะเล

ใช้พลังงานทดแทน

- ทำแก๊สชีวภาพด้วยมูลสัตว์
- ทำเตาชีวมวล
- ทำเตาเผาถ่าน (อิวาเต๊ะ)
- เรือแจวในการประกอบอาชีพประมงของชาวบ้านโคกเมือง

รางวัลแห่งความภาคภูมิใจ

ความภูมิใจสูงสุดของชุมชนบ้านโคกเมือง ที่สร้างความสุข และคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับสมาชิกในชุมชน จนได้รับรางวัลมากมาย ที่สำคัญที่สุด คือ “ รางวัลลูกโลกสีเขียว ประจำปีพ.ศ. 2556 ”

ปัจจัยเกื้อหนุนสู่ความสำเร็จ

1) ทักษะการบริหารจัดการและธรรมาภิบาลของผู้นำ

การที่ผู้นำชุมชนรวมคน และทีมงานได้โดยผ่านกิจกรรม ศิลปวัฒนธรรมอย่างกลองยาว เป็นทักษะสำคัญของผู้ใหญ่ยุคม อื่นแข่ง ได้ใช้ในการคัดเลือกคน โดยเน้นคนที่มีความสามารถ และมีทักษะพื้นฐานเป็นสำคัญ ทำให้การขับเคลื่อนงานพัฒนา หมู่บ้านอย่างค่อยเป็นค่อยไป และมีประสิทธิภาพ

เมื่อคณะกรรมการหมู่บ้านต้องการทีมงานในแต่ละประเด็น พวกเขา ก็จะสอบถามในที่ประชุมหมู่บ้านว่าใครปรารถนาที่จะ ร่วมงานกับหัวหน้าท่านนี้บ้าง เป็นการคัดเลือกทีมงานกันเอง และ ทำตามความถนัดด้วยความสมัครใจ ทำให้ทีมงานทำงานด้วยกัน อย่างราบรื่น นอกจากนี้ระหว่างทางการทำงานแต่ละฝ่ายของ หมู่บ้านก็จะนำความก้าวหน้ามารายงานต่อที่ประชุมอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดการติดตามประเมินผลและไม่ล้มที่จะรับฟังเสียงความ ต้องการของประชาชนชาวโคกเมืองไปพร้อมกันด้วย

อีกทั้งการรวบรวมข้อเสนอและข้อมูลจากการประชุมแต่ละครั้งเพื่อเขียนเป็นยุทธศาสตร์หมู่บ้านโคกเมืองประจำปีก็ทำให้เกิดทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจนและสามารถหาข้อมูลเชื่อมโยงกับองค์กรภายนอกเพื่อหางบประมาณสนับสนุนได้ ฝันของชาวชุมชนโคกเมืองจึงเป็นไปได้จริง เพราะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน รวมทั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

นอกจากนี้คุณธรรมข้อสำคัญในการทำงานของผู้ใหญ่อุดม คือ “ธรรมภิบาล” ซึ่งนายยุทธพงศ์ ยางทอง ผู้อำนวยการสถาบันการเงินบ้านโคกเมืองและประธานกองทุนหมู่บ้านบ้านโคกเมือง กล่าวว่า ความโปร่งใสและการไม่แทรกแซงกิจการของหมู่บ้านถือเป็นปัจจัยทำให้เขาทำงานเป็นที่มิด้อย่างยาวนาน หน่วยงานอย่างสถาบันการเงินและกองทุนหมู่บ้านก็ไม่มีปัญหา เพราะกระจายผลประโยชน์ให้ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ชาวชุมชนบ้านโคกเมืองก็รู้สึกเชื่อมั่นและไม่เกิดความขัดแย้งภายในชุมชน

2) นโยบายที่เข้ามาหนุนเสริม

นอกจากนี้ปัจจัยภายนอก เช่น นโยบายสวัสดิการของรัฐ นโยบายกองทุนหมู่บ้าน การสนับสนุนของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) หน่วยงานอื่นๆ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ธนาคารออมสิน กรมประมง ฯลฯ ก็เป็นเพื่อนร่วมทางที่เสริมกำลังให้หมู่บ้านพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

สำหรับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ชาวโคกเมือง พุดเป็นเสียงเดียวกันว่าเป็นองค์กรที่ทำให้เขามีมุมมองเปลี่ยนไปกับ เจ้าหนี้ เพราะธ.ก.ส. ไม่ได้มาเพื่อตามเก็บเงินที่ให้กู้ยืม แต่มาเติม ความรู้และเสริมพลังชุมชนให้ขับเคลื่อนบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง ในการดูงานต่างๆ นอกจากจะได้ความรู้จากการอบรมแล้ว ยังทำให้เกิดองค์ความรู้เรื่องการบริหารจัดการ การจัดทำแผนชุมชน เกิดกระบวนการคิดตั้งแต่ต้นจนจบ จนพัฒนาตนเองเป็นศูนย์เรียนรู้ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ธ.ก.ส.ได้

3) ชัยภูมิเหมาะสม

แม้ว่า 20 กว่าปีก่อนหมู่บ้านแห่งนี้จะห่างไกลความเจริญ แต่ทุกวันนี้ถือว่าไกลอย่างยิ่ง บ้านโคกเมืองห่างจากอำเภอหาดใหญ่ ซึ่งมีสนามบินประจำจังหวัดเพียง 22 กิโลเมตร ด้านตะวันออกก็ติด กับชายฝั่งทะเลสาบสงขลาซึ่งนั่งเรือไม่นานก็ไปถึงเกาะยอและ สะพานติณสูลานนท์ ที่ตั้งทำการของศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนา เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ธ.ก.ส. ก็ตั้งอยู่ใจกลางหมู่บ้าน มีด้าน กว้างติดถนน และมีถนนผ่านไปยังหมู่บ้านอื่นๆ เวลาใครผ่านไปมา ก็เห็นกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ด้วยชัยภูมิเช่นนี้จึง เดินทางสะดวกรวดเร็วและมีแนวโน้มที่จะพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านด้าน การท่องเที่ยวได้ในอนาคต ซึ่งผู้นำชุมชนก็ตระหนักถึงศักยภาพ ดังกล่าวและตั้งใจจะจัดแผนการท่องเที่ยวในอนาคต

4) ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนนับเป็นความสำคัญมากต่อการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นพลังความร่วมมือของคนในชุมชนทุกระดับ ซึ่งหมู่บ้านโคกเมืองนี้ ผู้ใหญ่บ้านกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบล มีวิสัยทัศน์และทำงานไปในทิศทางเดียวกัน จึงเกิดความร่วมมือ ร่วมแรงในการพัฒนาอย่างจริงจัง ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีให้ลูกบ้านได้เห็น และปฏิบัติตาม ในขณะที่เดียวกันความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน ก็มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน และพร้อมที่จะก้าวเดินในการพัฒนาหมู่บ้านไปด้วยกันอย่างพร้อมเพรียง

5) การถอดบทเรียนการทำงานตนเอง

มีการทบทวนการทำงานของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็น การเตรียมความพร้อมด้านปัจจัยพื้นฐาน ทำให้สามารถปรับปรุง แก้ไขกระบวนการทำงานให้ได้ผลอยู่ตลอดเวลา และมีการพัฒนา ศักยภาพอย่างต่อเนื่อง กรณีการทำงานของศูนย์เรียนรู้เพื่อให้ สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

- อาคารสถานที่ มีความพร้อม
- เครื่องมือ อุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ มีความทันสมัย
- ฐานเรียนรู้ พร้อมสื่อการเรียนรู้ มีความสอดคล้องกัน
- ความพร้อมด้านทีมงานและการแบ่งงาน มีการแบ่งหน้าที่ กระจายความรับผิดชอบ เป็นการสร้างคนให้มีวินัย

6) สร้างกติกาชุมชนที่เหมาะสมร่วมกัน

ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และทำกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุผล หมู่บ้านโคกเมืองใต้ให้ความสำคัญกับการเคารพ และปฏิบัติตามกติกาของชุมชน โดยมีการสร้างข้อกำหนด กฎ กติกา ที่เกี่ยวกับการดูแลสังคมและรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนร่วมกัน พร้อมได้รับการยอมรับและนำไปปฏิบัติอย่างทั่วถึง

ระเบียบปฏิบัติของชุมชนบ้านโคกเมือง

1) ผู้ใดที่ทำการค้ายาเสพติด อาทิ เฮโรอีน ยาบ้า เป็นต้น หรือเป็นผู้เสพยาเสพติด หากถูกจับกุมหรือศาลสั่งจำคุก จะถูกลงโทษด้วยกฎของหมู่บ้าน โดย

1.1 ไม่นอมนิติให้กู้ยืมเงินกองทุนในหมู่บ้านที่อาศัยอยู่

1.2 สมาชิกในครอบครัวผู้ค้า ผู้เสพ จะถูกตัดสิทธิการรับรองจากผู้นำในหมู่บ้าน

2) ผู้ที่ลักทรัพย์สินของมีค่าของผู้อื่น มีโทษปรับ ๑๐ เท่าของมูลค่าทรัพย์สิน

2.1 ผู้ที่ทำลาย หรือ ปลอมสัตว์เลี้ยง ให้ไปทำลายทรัพย์สินของผู้อื่นมีความผิดและมีโทษปรับตามมูลค่าของทรัพย์สินนั้น กรณีที่เป็นไม้ยืนต้น อาทิ ยางพารา ชดใช้ค่าสินไหมไม่เกิน 1,000 บาท หากเป็นยางพาราแรกปลูกให้ชดใช้พันธุ์ยางพร้อมปุ๋ย 5 กิโลกรัมต่อต้น

2.2 ผู้ที่ลักหรือเคลื่อนย้ายและทำลายหลักเขตที่ดิน มีโทษ
ปรับ 1,000 บาท

2.3 ห้ามจับปลาในที่สาธารณะหากฝ่าฝืนปรับ 5,000 บาท

2.4 ห้ามตัดต้นไม้ในที่สาธารณะ หากฝ่าฝืนปรับ 500
บาท แล้วแต่กรณี

2.5 สัตว์เลี้ยงเข้าไปทำลายนาข้าว หากฝ่าฝืนปรับเจ้าของ
ตารางเมตรละ 200 บาท

2.6 สัตว์เลี้ยงเข้าไปทำลายผักสวนครัว ให้เจ้าของชดใช้
ตามแต่กรณี

3) หากกระทำการใดๆ โดยใช้อาวุธปืนหรืออาวุธอื่นใดซึ่งเป็น
ภัยอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน ภายในหมู่บ้านโดยไม่มีเหตุ
จำเป็น หากฝ่าฝืนปรับ 500 บาทต่อนัดหรือตามแต่กรณี

4) สมาชิกในครอบครัวภายในหมู่บ้านอย่างน้อย 1 คน เข้า
ร่วมประชุมเมื่อมีกิจกรรม เวทีประชาคม หากครัวเรือนใดไม่เข้าร่วม
ประชุม สิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจะพิจารณาผู้เข้าร่วม
กิจกรรมของหมู่บ้านก่อนไม่ว่ากรณีใดๆ

5) ให้คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดูแลและบังคับใช้ ในการ
ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของหมู่บ้าน

ทะเลสาบสงขลาบ้านน้ำอยู่ กุ้งปลาปูดอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลาย
เป็นอาหารของชาวบ้านทั้งหญิงชาย จะจับกินหรือจับขายก็มากมี
กุ้งทะเลมีมากมายหลายชนิด เป็นวงชีวิตหลากหลายวิถี
ทั้งแซบวัยเคยตะกาดมีทั้งปี ล้วนหาได้จากเลสาบเราทุกคน
เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ของลูกหลาน เพื่ออาหารเลี้ยงชาวบ้านทุกแห่งหน
จงร่วมใจอนุรักษ์เพื่อชุมชน ธรรมชาติจะอยู่คู่ความยั่งยืน

ส่วนที่ 5

อนาคตกำหนดได้

โอกาสสู่การเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว

ด้วยจุดแข็งด้านชัยภูมิของหมู่บ้านโคกเมือง ทำให้หลายหน่วยงานพูดชวนให้ผู้นำชุมชนพัฒนาหมู่บ้านด้านการท่องเที่ยว เมื่อได้ฟังแรกๆ ชาวโคกเมืองคิดไม่ออกว่าหมู่บ้านของพวกเขาจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้อย่างไร แต่พอไล่เรียงดู พวกเขามีชายฝั่งป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ มีวิถีชีวิตด้านการประมงที่แข็งแรง มีงานจักรสานในชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อิงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หากจัดทริปก็อยากให้คนไปลงไข่ จับปลาด้วยกัน นั่งแพกินอาหารสดๆ จากทะเลสาบสงขลา เดินตลาดน้ำริมคลอง พาดูศูนย์เรียนรู้และนอนบ้านพักโฮมสเตย์ ฯลฯ สารพัดสิ่งแบบที่มาวันเดียวไม่พอ

ในช่วงปี 2558-2559 ที่ผ่านมา หมู่บ้านโคกเมืองจึงพัฒนาบ้านของชาวชุมชน 5 หลังให้เป็นโฮมสเตย์ โดยเอาประสบการณ์ที่เคยไปนอนพักค้างแรมที่อื่นเพื่อดูงานมาเป็นต้นแบบการพัฒนา

ในเดือนกันยายน พ.ศ.2559 มาตรฐานการท่องเที่ยวที่พัค สัมผัสวัฒนธรรมชุมชนบท (HOMESTAY) กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้มาประเมินโฮมสเตย์บ้านโคกเมือง เพื่อรับรองมาตรฐานในการให้บริการแก่ผู้มาพักขณะนี้ในช่วงตั้งไข่ของหมู่บ้านโคกเมืองที่กำลังก้าวไปสู่หมู่บ้านท่องเที่ยว

ก้าวจากผู้ผลิต สู่เจ้าของผลิตภัณฑ์แปรรูปและผู้ขาย

ชุมชนบ้านโคกเมืองมีทรัพยากรที่มีอยู่จำนวนมาก อย่างแรกคือ “น้ำยางพาราสด” ชาวโคกเมืองผลิตน้ำยางพาราสดได้มากมาย หากขายเป็นน้ำยางสดราคาจะไม่แน่นอน จึงหาโอกาสพัฒนาและแปรรูปได้ด้วยตนเองและเป็นผู้ขายย้อมนำไปสู่อาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน ผู้ใหญ่อุดมอยากจะทำให้เกิดการแปรรูปยางพาราขึ้น แต่ยังขาดทุนสนับสนุนและตลาดที่เป็นรูปธรรม ขณะนี้อยู่ในระหว่างศึกษาความเป็นไปได้และแหล่งสนับสนุนงบประมาณ

อย่างที่สองคือ “ปลาทองเที้ยว” เป็นปลาท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในดินบริเวณชายฝั่งทะเลสาบสงขลา บ้านโคกเมือง ซึ่งปลาชนิดนี้จะออกมามีละครั้งช่วงลมแรง (หน้าหนาว) มีจำนวนประมาณ 2,000-3,000 กิโลกรัมต่อปี หลังจากพันธุ์นี้ไปแล้ว ปลาทองเที้ยวจะมีมูลค่าสูงมาก หมู่บ้านโคกเมืองจึงเก็บปลาสดแช่เย็น แล้วแปรรูปออกสู่ตลาดเป็นระยะ จะทำให้เพิ่มรายได้จากปลาดังกล่าว ซึ่งได้รับงบประมาณดำเนินการจากกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ด้วยความร่วมมือของคลินิกเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ได้ช่วยสร้าง “ตู้อบแห้งปลาห้องเที่ยวด้วยพลังงานแสงอาทิตย์” ขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประจำปีงบประมาณ 2559 พวกเขาจะได้เริ่มทดลองแปรรูปปลาห้องเที่ยวในปี นี้ แม้ว่าจะยังขาดตู้แช่แข็งขนาดใหญ่ แต่ผู้ใหญ่อุดมเห็นว่าการดำเนินการในครั้งนีถือเป็นก้าวแรกของชุมชนที่จะได้แปรรูปและขายสินค้าโดยตนเอง สินค้าเหล่านี้จะนำไปวางขายในสถานศึกษา ในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย และโรงพยาบาลในตัวอำเภอหาดใหญ่ ซึ่งมีตลาดรองรับอยู่แล้ว

ตู้อบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์

ปกป้องทรัพยากรชายฝั่งทะเลสาบสงขลา

แม้ว่าจะหมู่บ้านโคกเมืองจะมีข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลบางเหรียงเรื่องกำหนดห้ามทำการประมงในเขตอนุรักษ์พันธุ์น้ำโดยชุมชนตั้งแต่ปี 2552 แต่ในปี 2559 รัฐบาลได้ออกกฎหมายยกฐานะองค์การบริหารส่วนตำบลทั่วประเทศให้เป็นเทศบาล ทำให้ตัวข้อบัญญัติดังกล่าวบังคับใช้เพื่อลงโทษไม่ได้ เพราะข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลบางเหรียงกำหนดไว้ว่าผู้ปรับผู้กระทำผิดต้องเป็นนิติกร นายกององค์การบริหารส่วนตำบลหรือปลัดนายกององค์การบริหารส่วนตำบล แต่โครงสร้างใหม่ซึ่งเป็นเทศบาลไม่มีตำแหน่งนิติกร นายกององค์การบริหารส่วนตำบลและปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้เมื่อจับผู้กระทำผิดได้ ก็ไม่อาจลงโทษได้

ด้วยปัญหาดังกล่าว ชาวโคกเมืองได้ใช้วิธีนำเศษไม้มากองเป็นแนวกันเป็นการชั่วคราว และจัดเวรยามสอดส่องดูแล

อย่างไรก็ดีผู้นำชุมชนคิดว่าต้องผลักดันให้เกิดการแก้ปัญหาในระยะยาว จึงเกิดข้อเสนอที่กำลังผลักดันอยู่ดังต่อไปนี้

เปลี่ยนฟาร์มทะเลเป็นเขตอนุรักษ์เฉลิมพระเกียรติ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้คนทำงาน

สร้างกระชังเลี้ยงปลารอบ ๆ เขตฟาร์มทะเลเพื่อไม่ให้เรือหาปลาวิ่งเข้ามาในเขตป่าชุมชน และยังช่วยให้ปลาในเขตฟาร์มทะเลไม่ว่ายออกไปทะเลสาบด้านนอกด้วย

สร้างสวนหย่อมเพื่อให้มีที่พักผ่อนในทะเลสาบ และเพื่อให้สัตว์น้ำเติบโตมีมากขึ้น

ภาพการทำแนวกันเขตฟาร์มทะเลของชุมชนบ้านโคกเมือง

ส่งต่อความพอเพียง

การมองหาคนหนุ่มสาวรุ่นถัดไปที่จะมาพัฒนาหมู่บ้านต่อผ่านการเลือกตั้งเป็นโจทย์สำคัญ เพราะด้วยสภาพเศรษฐกิจสังคมปัจจุบันทำให้คนรุ่นใหม่จำนวนมากไม่ได้ทำมาหากินในบ้านเกิด ซึ่งส่วนใหญ่เมื่อจบการศึกษาแล้วจะทำงานในเมือง หรือในต่างจังหวัด

อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้นำยังทำงานต่อเนื่องและหาคนทำงานรุ่นต่อไปที่มีใจอาสาสมัครและมีความสามารถมาสานต่อ โดยเริ่มต้นจากชวนคนหนุ่มสาวที่ยังอยู่ในชุมชนมาเป็นอาสาสมัครในงานต่างๆ และเข้าร่วมงานประเพณีของหมู่บ้าน รวมทั้งการพาเยาวชนรุ่นใหม่ให้ติดตามพ่อแม่ไปร่วมกิจกรรม ซึ่งได้เห็นคนรุ่นพ่อแม่ทำงาน ก็เกิดการซึมซับเพราะเชื่อว่ามันจะช่วยดึง “เนื้อแท้” ของคนรุ่นถัดไปให้มาช่วยพัฒนาหมู่บ้านโคกเมืองให้เจริญเติบโตอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- อิทธิพร วันดี. (2559). *อิทธิเนตรโมเดล*. กรุงเทพฯ : บริษัท
จุดทอง จำกัด
- คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ฐ.ก.ส .
บ้านโคกเมือง.(2559). *นำเสนอข้อมูล*. 25 ตุลาคม
นักศึกษาศาสาวิชาชุมชนศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.(2559). *หนังสือพิมพ์เสียง
ชุมชน ฉบับที่ 2. “สาร(ะ)ชุมชน”*. ตุลาคม
องค์การบริหารส่วนตำบลบางเหรียง.(2552). *ข้อบัญญัติองค์การบริหาร
ส่วนตำบลบางเหรียง เรื่อง กำหนดห้ามทำการ
ประมงในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำโดยชุมชน*. ตุลาคม
เอกสารถอดบทเรียนศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง
ต้นแบบ ฐ.ก.ส. บ้านโคกเมือง หมู่ 12 ตำบลบางเหรียง
อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา.(2559).

ภาคผนวก

ผู้ร่วมให้ข้อมูลคนสร้างป่า อาหารร้อยละ : บ้านโคกเมือง

1. นายอุดม อินทร์	ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายสายันท์ พวงแก้ว	กรรมการที่ศูนย์เรียนรู้
3. นางอำนาจ ตีลาจันทร์	กรรมการที่ตกแต่งสถานที่
4. นายธานีรินทร์ แก้วรัตน์	เลขาธิการที่ป่าชายเลน
5. นายสำราญ รัตตะนะ	กรรมการที่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
6. ร.ต.ต. ประยูร ชื่นชื่น	กรรมการที่ปรึกษา
7. นายวิจิตร อินทะโร	กรรมการที่ปรึกษา
8. นางพึงพิศ รัตตะนะ	กรรมการทั่วไป
9. นางอาภรณ์ มีชูพันธ์	กรรมการที่ปรึกษา
10. นายจิรวัดณ์ ภิกขวาโย	กรรมการศูนย์เรียนรู้
11. นายยุทธพงษ์ ยางทอง	กรรมการศูนย์เรียนรู้

พนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดสงขลา

นายวินิจ ธรรมโชเต พนักงานพัฒนาลูกค้าระดับ 8 สนจ.สงขลา

ประวัติทวดหลักเมือง ลือเลื่องถิ่นคนดี
มากมิงงานศิลป์ ถิ่นผักปลอดสาร
การประมงพัฒนา รักษาสิ่งแวดล้อม

ภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนของ
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)